

XX. évfolyam 3. szám

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

Közgyűjteményekben ingyenes

2017. július

Kincsek a város alatt

Leletek a bronzkortól a 19. századig

A kiegyezést követő gazdasági fellendülésnek és az ahhoz köthető városias fejlődésnek köszönhető többek között Budapest központi városrészei épületeinek mai egységes jellege.

A 150 évvel korábbi történetes egyben a nagy ásatások elindulását, a magyar régészettudomány kezdetét is eredményezte – hangzott el a Kincsek a város alatt elnevezésű régészeti kiállítás április 12-i megnyitóján Szalay-Bobrovniczky Alexand-

ra, Budapest főpolgármester-helyettesének a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában tartott értékelésén. Fővárosunk 12 régészeti régiójában az utolsó tíz év alatti 2000 építkezés mintegy 100 ásatásának legjelentősebb leletei tárulnak itt elénk – ismertette *Farbaky Péter*, a múzeum főigazgatója.

„Az őskori arcos edények, kultikus temetkezések, a római kori limes mentén fekvő (Folytatása a 2. oldalon.)

Tíz év mintegy száz ásatásának legjelentősebb leletei

Rózsadomb emlékhelye

Gül baba (Rózsa Apó) és sírja

Rekonstrukciójának látványterve (Fotó: MNV Zrt.)

Sokak által felkeresett romantikus hely volt mindig is a Budapesti Történeti Múzeum kezelésében működő Gül Baba Türbe, melynek rekonstrukciós koncepcióját a II. kerületi önkormányzat még 2013-ban dolgoztatta ki. Március végén eldőlt a türbe felújításának költségmegosztása. A magyar-török együttműködésben megújuló rózsadombi emlékhely rekonstrukciójához a török állam 3 millió euróval járul hozzá (az iszlám hitet vallóknak ez a legnyugatibb zárán-

dokhelye), valamint „a II. kerületi önkormányzattal együttműködésben megújul három környező utca, közöttük a Gül baba utca is. Az építmény tágabb környezetben elhelyezkedő, mindenki által látogatható közpark padokkal, díszkúttal, éjszakai világítással újul meg, továbbá kialakítanak egy új zöld területet, egy egyedülálló függőkertert is, amelyben lépcsőzetesen követik egymást az örökzöldek és a virágos növények. Emellett felújítják (Folytatása a 3. oldalon.)

Arany János belvárosi emlékei

Lakóhelyén, az MTA-ban ravatalozták fel

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa döntése szerint 1885-ben kapta jelenlegi elnevezését az Arany János utca. Korábban Fő, illetve Felső (Hoch Strasse) utca a Duna-parttól a Bajcsy Zsilinszky útig terjedő szakasza. Az eredeti német nyelvű utcánév a Duna-parti Felső-Dunasorra utal, semmiképpen sem a Fő, azaz Haupt Strasséra. Például a Vízivá-

rosban lévő Fő utca párhuzamos a Dunával.

Az MTA könyvtárának homlokzatán – Arany János utca 1. szám épület – a költő fehér márványból mintázott portréja emlékeztet az utca névadójára. Ezt a domborművet 1942-ben Krivátsy Szűts Miklós szobrász-festőművész készítette. Krivátsy munkássága a kevésbé ismertek közé tartozó, ezért

érdeemes néhány életrajzi adatát ismertetni: 1898-ban Kasán született. Festőnek tanult és a szolnoki művésztelepen Fényes Adolf tanítványa volt. Szobrokat is készített, amelyekben átüt a festő látásmód. Arany János domborművéhez hasonló (Folytatása a 6. oldalon.)

Portréja fehér márványból mintázott

Kincsek a város alatt

Leletek a bronzkortól a 19. századig

● folytatás az első oldalról

metropolis, Aquincum mozaikjai és falfestményei, a budai vár és a pasák palotájának fényűző tárgyai, a vár-ostromokról árulkodó fegyverek mind a főváros földjének rejtett kincsei, hazánk történetének hiteles tanúi. A leletek olyan kiemelt beruházások és fejlesztésekhez kapcsolódnak, mint a budavári karmelita kolostor, a budai városháza, a Mátyás templom felújítása, vagy a

Harsánylejtő), illetve magánház építése is értékes leleteket eredményezett.

A több mint ezer restaurált lelet, virtuális 3D-s rekonstrukciók, valamint a makettek és rekonstrukciós rajzok jó betekintést adnak fővárosi régészeink eredményeibe, akik persze abban a szerencsés helyzetben is vannak, hogy az európai fővárosok közül az egyik leggazdagabb régészeti lelőhelyekkel rendelkezőben, Budapesten kutathatnak. A

A Belvárosi Plébánia belső udvarában török kori gőzfürdő feltárása (V. ker., Piarista u. 1. – Fotó: BTM)

Margitsziget kutatása, a Kosuth tér átépítése, az Esztergomi vasút rekonstrukciója, az MO-ás körgyűrű építése, de számos ipari park (pl. a Graphisoft park) vagy lakópark építés (pl. Csúcshegy-

kiállításon azokra a kérdésekre is választ kaphatunk, hogy a főváros területén hol alakultak ki az első települési láncok, hol fejlődtek ki az első települési központok és ez a fejlődés milyen

A BTM főigazgatója, Farbaky Péter köszönti a megnyitó résztvevőit

kapcsolatban állt az egykori környezettel. Az értékes és sok esetben egyedülálló leleteket, arany pénzeket, ékszereket, az egykori írásbeliségre, műveltségre vonatkozó tárgyak egészítik ki. Nemcsak történeti, hanem művészi értéket is képviselnek az őskori agyagművészet, a római kori mozaikművészet és a középkori falfestészet kiállított tárgyai...” – olvashatjuk a kiállítás ismertetőjében.

Tárlatukon a másfél évszázados ásatások – és lele-

teik – bemutatása hangsúlyozza az utolsó tíz év régészeti leletanyagának jelentőségét. Ezek többsége első ízben került most a szélesebb nyilvánosság elé.

A kiállítás főkurátora, Zsidi Paula régész, az Aquincumi Múzeum igazgatója beszámolt arról, hogy az itt bemutatott leletek az ie. 5200-tól a 19. század elejéig tartó időszakot ölelik fel. Szeptember közepéig lesz látogatható az európai viszonylatban is jelentősnek tekinthető vármúzeumi tárlat.

Teljes asztali étkezés a késő bronzkorból (Halomsíros kultúra, ie. 9. század)

pesti Történeti Múzeum, Budapest Főváros Levéltára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, valamint Csepel, Ferencváros, Óbuda, Pesterzsébet és Újpest helytörténeti gyűjteménye/múzeuma.

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület az előző év kiemelkedő gyűjteményi tevékenységét díjazva a BTM Kiscelli Múzeuma (igazgatója Rostás Péter) #moszkvater – A Széll Kálmán tér története

című időszaki kiállítását (kurátorok: Simonovics Ildikó és Maczó Balázs) különdíjjal jutalmazta. 2014-hez hasonlóan ismét elismerő oklevelet kapott a Pesterzsébeti Múzeum (igazgatója D. Udvarny Ildikó) a Doktor úr kérem... Egészségügyek és orvos történetek Pesterzsébeten a XX. században című tárlatáért (kurátorai: D. Udvarny Ildikó, Benyovszky Tóth Anita, Gulyás Péter, Göröcs Zsuzsanna).

Múzeumok Majálisa

Különdíj a Kiscelli Múzeumnak

A Magyar Nemzeti Múzeum május 20–21-én a Múzeumkertben 22. alkalommal rendezte meg a Múzeumok Majálisát, amely a magyar múzeumok legfontosabb fesztiválja. Kapcsolódóan a Múzeumkert re-

konstrukciójához is a Múzeumok a kertben – kertek és múzeumok kiemelt témakörű programsorozaton idén több mint száz hazai múzeum és egyéb közgyűjtemény vett részt. Köztük szokás szerint bemutatkozott a Buda-

pesti Történeti Múzeum, Budapest Főváros Levéltára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, valamint Csepel, Ferencváros, Óbuda, Pesterzsébet és Újpest helytörténeti gyűjteménye/múzeuma.

Gül Baba Türbéje és a Wagner-villa

Wagner János építőmester (1813–1904)

Számos budapesti épület tervezője és kivitelezője Wagner János, a reformkori Pest klasszicista építészetének egyik meghatározó építőmestere. Építészeti stílusa lényegében a klasszicista hagyományokon alapszik. Építőmesteri címet szerzett 1844-ben, 50 éves jubileumát a Kossuth Lajos utca 14–16. számú épület őrzi a Belvárosban.

Ybl Miklóshoz hasonlóan, Székesfehérváron, 1813-ban született. Életútjuk szo-

rosan összekapcsolódik, legfontosabb munkáikat Pesten alkották. A fiatal Wagner János a pesti építész cég előtt készítette el mestervizsga feladatát, melynek eredményeként felvették a pesti építőmesterek közé.

Ybl Miklós a pesti mesterséget csak jóval később, a Károlyiak szolgálatában töltött időszak után, 1863-ban kapta meg.

A Wagner-villát Wagner János és fia Gyula saját telkén emelte. A Rózsadomb

Gül Baba Türbéje a Wagner-villa udvarán, archív képeslapon (Fotók: Vízzy László)

villanegyedének első meghatározó emléke volt, amely arab udvarházak beépítési módját követte. Nyitott arkádjával a pesti Duna-part felé nézett, méltóként övezte és őrizte Gül baba sírját. Ez a sajnálatosan lebontott rózsadombi épület a Gül Baba Türbét vette körül, zárt udvaros, romantikus és moroszki építészeti elemekkel. A síremlék (törökül türbe) ma is a mohamedánok kedvelt zarándokhelye – a folyamatban lévő rekonstrukció után talán még inkább az lesz.

Wagner Jánosnak öt fia született, akik közül négy az

építészeti pályán jeleskedett. Egy kivétel volt: Wagner György, Budapest tisztiorvososa.

Wagner János építész egész családja, fel- és leménő ága az építészetnek szentelte életét. Ma is élnek Wagner János építész leszármazottai, és akik számon tartják életművüket. Bár Budapest ostromakor a Múzeum körüti Wagner épületek elpusztultak a Wagner építészek hagyatékával együtt, mégis munkásságuk Pest város és Budapest építéstörténetében máig meghatározó szerepű.

Vízzy László

A síremléket övező egykori Wagner-villa archív képeslapon

Rózsadomb emlékhelye

Gül baba (Rózsa Apó) és sírja

● folytatás az első oldalról

az emlékhely körüli lépcsőket és parkolóhelyeket is.”

Gül baba az iszlám egyik harcos szerzetesrendjének – bektasi dervisrend – tagjaként hirdette a muszlim vallást, több szultánt is szolgál-

va. Neve magyarul „Rózsa Apó”-t jelent. Evlia Cselebi török világutazó és történetíró munkájának köszönhetjük Gül baba halála körülményeinek leírását: 1541. szeptember 2-án Buda városát elfoglaló Szulejmán szultán nevére és tiszteletére átnevezett és dzsámivá alakít-

Gül Baba Türbéje napjainkban

tott Mátyás templomban (Nagyboldogasszony templom) a győzelemért első íz-

ben tartott hálaadó ima közben hunyt el Gül baba, akinek temetésén a szultán is részt vett. A szabályos nyolcszög alakú türbét 1543–1548 között Jahjapasazáde Mehmed, a harmadik budai pasa építette a sír fölé – már 1914-ben műemlékké nyilvánították, az első műemléki felújítása 1918-ban fejeződött be.

Budapesti életképek egykor és ma

A Kiscelli Múzeumban április 21-től június végéig fővárosunk utcáinak 20. századi és mai mindennapjait bemutató fotókiállítás várta az érdeklődőket. A Képlet – Budapesti street-fotó, kezdetektől napjainkig című tárlatuk két tematikus egységre különült el: részben a századforduló zsánerképein át villantja fel a Budapesten dolgozók és lakók hétköznapijait, részben kortárs fotóművészek képeivel tükrözi a rendszerváltoztatás után megváltozott életmódú főváros életét.

Időutazás a Keleti Károly utcában

A hóhérháztól a mediterrán stílusú bérházakig

Budán köztudottan kevés a közintézmény, de mindig sok olyan neves ember lakott erre felé, aki sokat tett a tudomány, a kultúra terén. Kivétel kerületünkben a Keleti Károly utca, amelynek intézményekben is gazdagok a házai, és amelyek több neves embernek adtak otthont. Erről tanúskodnak többek között az épületek falán elhelyezett emléktáblák.

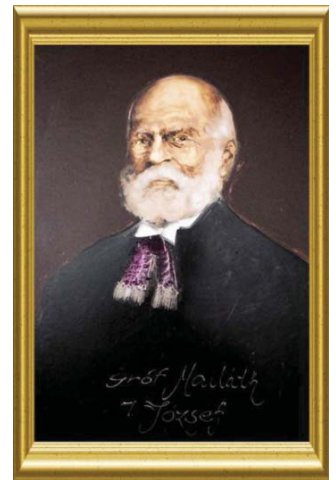
Ezt az utcát azonban száz évvel ezelőtt még nem ez

gának az utcának az elnevezése is többször változott. Hivatalosan 1908-ban Oszlop utcának, 1913-tól Heltai utcának nevezték el. Heltai Ferenc közgazdasági írónak, Budapest főpolgármesterének itt volt háza, amely még ma is épségben áll a Kitaibel Pál utca sarkán. 1921-től viseli a statisztikus Keleti Károly nevét, aki az intézménynek igazgatója is volt.

Visszatérve az Oszlop utca névre általában az a nézet

építetett. Egykori leírások szerint a parkban értékes növények voltak, amelyek az udvarházat körülvették. A második világháború után a mai nagy bérházak udvarán még sokáig látható volt két mitologikus kőszobor és egy töredék, valamint a hozzájuk tartozó római oltárt utánzó öt maszkos, volutás talapzat. Ezek a szobrok nagyon régen kerültek ide, hiszen a telek – a valamikori majorság – 1812-ben Glogovitz Sándor püspök díszkertje, 1825-től Batthyány Imréé, majd a Prónay család tulajdona volt. Az itt állt kúriát Mailáth József lebontatta amikor a telek tulajdonába került, és helyébe Rainer Károly építésszel mediterrán stílusú ötemeletes épületeket emeltetett.

Az utcánkban két év alatt felépült olaszos villasor 1930-ra lett kész. Ezek az épületek nemcsak szép kivitelükkel nyerték meg a rózsadombi polgárok tetszését, hanem a bérházak panziós szolgáltatásai miatt is. Az épületekben állandó portagyűgyelet volt, a kényelmet je-

A Mailáth-házak építtetője, gróf Mailáth József

ként hatott még abban az időben ez a boarding-house típus, ahol minden a bérlők komfortját szolgálta. A házak egyik első lakója Feszty Masa művésznő volt, a későbbiekben itt lakott Rátonyi Róbert is, sok ismert művész és közéletünk számos neves szereplője. A nagy építkezés költségeit Mailáth gróf nem tudta törleszteni, az épületek a Hitelbank tulajdonába kerültek.

Érdekes megemlíteni, hogy a 19. század első felében a régi udvarház épülete után a hóhér, az ítéletvégrehajtó háza következett. A hóhér városi alkalmazott volt igen alacsony fizetéssel, amit a kivégzettek ingóságainak eladásával egészíthetett ki. A budai hóhér kötelessége volt a kivégzéseken kívül a kínvallatások vezetése és a testi fenyítések végrehajtása is. Foglalkozása a családon belül öröklődött, később munkaköre kiegészült a gyepmesteri feladatokkal, azaz az elhullott állati tetemek eltakarításával. Társadalmilag megvetett voltuk miatt a hóhérok, a gyepmesterek a legszegényebb emberek közül kerültek ki. 1848-ban a városi hóhérok állása megszűnt. Az utóbbi rosszízű emlék is hozzátartozik az utca történetéhez.

Székelly Imre

Az egykori „érseki”, ma Rákóczi Gimnázium kápolnája

jellemezte, hanem a ritkábban beépített földszintes házak sora, mint amilyen akkoriban volt a Rózsadomb déli-nyugati lejtője, a Víziváros, az Országút (a mai Margit körút). Az 1903-ban alapított „érseki”, a mai Rákóczi Gimnázium hatalmas épülete kimagaslott az apró házak és üres telkek vonulatából. Iskolatársaim, az öreg érsekisták mesélték, hogy így volt ez, amikor tíz éves korukban beiratkoztak az iskolába, érettségijük idejére pedig már felépültek a sokemeletes Mailáth-házak, a páros oldalon pedig az intézetek és a bérházak épületei.

Most talán csak az utca elején, a páratlan oldal néhány házáról essék szó. Ma-

alakult ki, hogy az utca torokolatánál az 1945-ig meglévő Nepomuki Szent János oszlopszerű szobráról kapta különös elnevezését. Az igazság azonban az, amit a főváros önkormányzatának hivatalos utcanévjegyzéke is igazol, hogy 1874-től Zöld oszlop utcának (Grüne Säulen) hívták a Mailáth telek sarkán álló zöldszínű telekoszlopról. Otthon nézegetve egykori iskolám évkönyveit, ezek címlapján is nyomom követhető az utcanév változása (Oszlop-Heltai-Keleti Károly utca).

A Bimbó út és a Keleti Károly utca sarkán hatezer négyszögöles park ékeskedett, amelynek közepén Mailáth Károly gróf szép kúriát

Feszty Masa önarcképe (Grafika: papír, szén)

lentette többek között a központi fűtés, a lift, a mosó- és szárítóhelyiségek, és az is, hogy a lakások hő- és hangszigeteltek voltak. Újdonság-

Budapest Főváros Levéltára és a Magyar Levéltárosok Egyesülete 2017. június 9-én és 10-én közösen rendezte meg az I. Levéltári pikniket, amely az első országos levéltári seregszemle. Június 9-én nem csupán a Levéltári piknik vette kezdetét, hanem újtúra indult a „Nyitott Levéltárak 2017” országos programsorozata, valamint megnyíltak „A pesti serfőzéstől a sörgyártásig” és a „Prost Heidelberg! A heidelbergi sörfőzdek és sörözők története” című kiállítások, amelyeket október végéig hétköznaponként 9 és 18 óra között ingyenesen tekinthetnek meg az érdeklődők a levéltár aulájában, illetve első emeleti kiállítótermében.

A rendezvényen az ország számos levéltára, múzeuma és könyvtára mutatkozott be a levéltár udvarán. Az intézmények különböző módon mutatták be munkájukat. A legtöbbször kiadványaikat árusították népszerűsítették, de a legtöbb helyen játékos, kvízek, rejtvények is várták a felnőtt és gyerek látogatókat.

A két nap folyamán gazdag programokkal várták az érdeklődőket a szervezők. A meghirdetett levéltári sétákra

Levéltári piknik

Gasztronómiától a digitalizálásig

az összes hely elkelt. A másfél órás séta során nemcsak az épülettel, hanem az ott fo-

amelyeket előre elkészített oklevelekre lehetett önteni. Bárki kipróbálhatta a papír-

A levéltári sétákra az összes hely elkelt (Fotó: Tólas Tibor)

lyó munkákkal, így például az iratórzséssel vagy az állományvédelemmel is megismerkedhettek a látogatók. A sörtörténeti tárlatvezetések iránt olyan nagy érdeklődés mutatkozott, hogy *Hidvégi Violetta*, a kiállítás kurátora több pót-vezetést is tartott mindkét napon.

A szombati nap délelőttjének középpontjában a gyerekek és a családok álltak. A levéltár-pedagógusok segítségével pecsétet készíthettek,

merítést is. Az „Etelka kisasszony bálba megy” című foglalkozáson a reformkort megidéző legyezőkkel lehetett ismerkedni, sőt készíteni is. A felnőttek is érdeklődve időztek az állatsimogató sátrában. A családi cirkus klasszikus műsorszámokat mutatott be. A bohóc bevonta műsorába a gyerekeket is, majd artista, zsonglőr és késcdobáló számoknak tapsolhatott a nagyérdemű. Különösen a kislányok kö-

rében volt népszerű az arcfestés.

„Halhatatlanok – Limanowa, a magyar győzelem 1914”, „Kereszthegy” és „Őseink nyomában a Dél-Urál mentén” címmel három dokumentumfilm vetítésére került sor.

Az Arcanum Adatbázis Kft. már több mint 30 millió digitalizált oldallal büszkélkedhet. Az Arcanum munkatársai a rendezvényen a digitalizálás kulisszái mögé engedtek betekintést nyerni – a helyszínen élőben mutatták be a munkafolyamatokat, amelyek közül a látogatók néhányat ki is próbálhattak. Mindkét napot élő koncert zárta.

Az első Levéltári piknik a gasztronómia témája köré fűzte fel a programokat, ezért nem csupán a szellemi felfrissüléshez adtak meg minden lehetőséget a szervezők, hanem a kulináris élvezeteknek is teret biztosítanak: lacikonyha, rózsafagylalt és kézműves sörök várták a kikapcsolódni vágyókat. A 472 felnőtt és 100 gyermek látogató a visszajelzések szerint jól érezte magát, kellemes élményekkel gazdagodott.

Garami Erika

Gábor Áron emlékműve

1848. márciusára emlékeztek

Pesten három, Budán egy utca és egy köz – mindkettő a II. kerületben – nevével emlékeztet az 1849-ben, a kökös-uzoni csatában elhunyt székely honvéd őrnagyra, Gábor Áron fegyverkovácsra. Munkájának köszönhető, hogy az erdélyi honvédő hadsereg több mint ötven ágyút kapott a kézdívasárhelyi öntödéből.

A pasaréti Gábor Áron utca – 1930-tól viseli ezt a nevet – és a Szilágyi Erzsébet fasor sarkán egy felrobbant

ágyúgolyót és Gábor Áron mellképét is ábrázoló szobor áll, amely március 14-én a II. kerületi Önkormányzat 1848-as megemlékezésének méltó színhelyeként szolgált. A kerület polgármestere, *Láng Zsolt* hangsúlyozta, hogy „mára vállalhatóvá lett minden, amit nagy magyarjaink 1848-ban a zászlajukra tűztek, és a nemzeti önrendelkezés akkori törekvései irányt mutatnak napjaink küzdelmeihez is. Függetlenségünk birtokában is úgy

A kerület polgármestere, Láng Zsolt mondta az ünnepi beszédet (Fotó: www.masodikkerulet.hu)

akarunk az európai nemzetek nagy családjához tartozni, hogy a világ mozgásai, kihívásai ne lehessenek be-

folyással alapvető nemzeti értékeink, hagyományaink és identitásunk megőrzésére”.

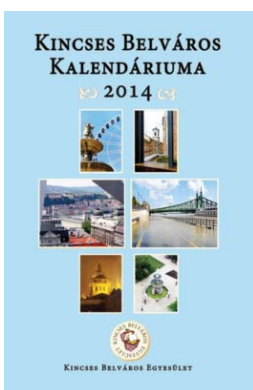
Alapítunk egy civil szervezetet

Kincses Belváros Egyesület

Negyedik generációs belvárosi vagyok, itt élek, itt jártam iskolába, hosszú ideig itt dolgoztam, így ezer szállal kötődöm „szűkebb hazámhoz”. Építész mérnök lettem és a sors úgy hozta, hogy műemlék-épületek is szerepeltek feladataim között.

1990 után lassan kezdtek hasonlítani az épületek régi önmagukra, az uniformizálódás, nemtörődőség helyett az igényességre, egyediségre való törekvés kezdett divatba jönni, sőt helyenként még források is akadnak a megújuláshoz. Mindehhez szükség volt a régi tervek, levéltári adatok megismerésére, fényképek felkutatására – így számomra, de többünk számára fokozatosan nyilvánvalóvá

vált, hogy kincsek között élünk. Egyre jobban erősödött a gondolat, hogy ezeket a kincseket fel kellene kutatni, megismertetni másokkal. Egy nyári délutánon 2009-ben összeállt 16 ember és elhatároztuk, hogy alapítunk egy civil szervezetet. Az egyesület neve már szinte magától adódott. Egyesületünk hivatalos formát 2009-ben öltött.

Első tevékenységünk séták szervezése volt. Mára húsz kidolgozott belvárosi sétánk van, amik merőben eltérnek attól, mint amit egy idegenvezetői képzés magába foglal. A lexikális adatokon túl a házak jelenét legalább annyira igyekszünk bemutatni, mint a múltját, sőt, ha lehet, szerepel a jövőkép is. Alakuló, élő városról van szó, a há-

zakban intézmények, boltok működnek, esetleg kiváló, értékes emberek éltek, vagy élnek, így a teljes képhez ezek megismertetése is hozzátartozik.

Egy séta azonban csak napi élmény, ezért már 2009-ben elhatároztuk, hogy saját kiadásban létrehozzuk a Kincses Belváros Kalendáriumát, melyben leírjuk mindazt, amit szóban hosszú lenne elmesélni. A Kalendárium öt évig élt, majd keménykötésben, részben színes képekkel 2015-ben megjelent az első Belváros-Lipótváros Kincsei könyvünk. Most dolgozunk a másodikon melynek bemutató-

ja novemberre várható. A könyvírás és szerkesztés összehozott bennünket, igény merült fel további közös együttlétekre.

Megszülettek a klubestek meghívott előadókkal, a hazai egynapos és külföldi többnapos városnézések, valamint az alkotó tagjaink műveit bemutató kiállításunk 2017 januárjában. A fiatal-ság bevonására évente helytörténeti vetélkedőt szervezünk a kerületi általános iskolák VII. és VIII. osztályosai számára.

Mára tagságunk létszáma hetven körül jár és valamennyi programunkra szívesen látjuk a téma iránt érdeklődő vendégeket is. Céljaink és programjaink a www.kincsesbelvaros.hu honlapon megtekinthetők.

Kacs Kovics Fruzsina

Arany János belvárosi emlékei

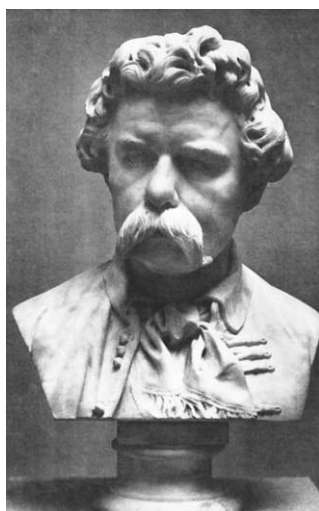
Lakóhelyén, az MTA-ban ravatalozták fel

• folytatás az első oldalról

alkotása a Bajcsy Zsilinszky Endrét ábrázoló utcanév tábla. 1982-ben Budapesten hunyt el.

A Magyar Tudományos Akadémia épületében lakott Arany János, az akadémia főtitkára, 1865-től 1882-ig, haláláig. (A régi források az Akadémia utca 2. számú épületet a korabeli számozás szerint Akadémia utca 1. szám alatt tüntetik fel.)

Arany János holttestét is itt ravatalozták fel, az akadémia épületének előcsarno-

Arany János mellszobra (Izsó Miklós, 1863)

Klauzál Napok Tétényben

A Klauzál Gábor Társaság 12. alkalommal rendezte meg a Klauzál Napok Tétényben címmel a már hagyományosnak tekinthető rendezvénysorozatát. A négy helyszínen (Klauzál Ház, Nagytétényi Kastélymúzeum, Klauzál-villa, Szent Mihály kápolna) futó rendezvények idén az 1867. évi kiegyezés 150. évfordulójáról emlékeztek meg. Helytörténeti vetélkedő 10–14 éves diákoknak, megemlékezések és koszorúzások, tudományos előadások várták a Klauzál Nap rendezvényein résztvevőket, a szervező egyesülettől már megszokott magas színvonalon.

kában, ahol korábban Deák Ferencét. Utóbbi szép fehér márvány domborművét Holló Barnabás szobrászművész készítette.

A Magyar Tudományos Akadémia első emeleti folyosóján az Izsó Miklós által készített gipsz-mellszobra látható, amelynek eredetijét a Magyar Nemzeti Galéria őrizi.

Felfigyeltünk a Szabadság téren az egykori Újépületben elítélt és kivégzett vértanúk

emlékművére: fehér kötömbön egy Dósa Farkas András (1902–1982) által mintázott bronz-mécses, amelynek peremén ott a felirat: ÉS VISSZA NEM FOLY AZ IDŐNEK ÁRJA, ELŐRE DUZZAD FELTARTHATATLANUL.

Az idézet magyarító aláírása 1940 óta hiányzik: Arany János – a Magányban című versének részlete ez.

Vízy László

A mi Üllői utunk

Kiállítás a Pavilon Galériában

A Tomory Lajos Múzeum Pestszentlőrinc, Üllői út című időszaki kiállítása április 19-én nyílt meg a Kossuth téri Pavilon Galériában. A kiállításon archív és mai fotókat nézegetve „elsétálhatunk” a lajosmizsei sorompótól a Béke térig, megismerkedhetünk az Üllői utat szegélyező telepek történetével, megtudhatjuk, milyen volt a múlt század eleji lőrinci „bevásárlóutca”, melyik szakaszán működött a korzó, ahol vasárnaponként szívesen tettek sétát az itt élők. A gazdag fotó- és képanyagot újsághirdetések és az egykor

lebbi Nagykörösi út mellett a XVIII. kerület egyik fő útőre. Az előbbi mellé zömmel gyárak települtek, az utóbbi pedig a falusiasabb jellegű Pestszentimrén halad keresztül.

Pestszentlőrinc birtokosai a 19. század második felében házhely parcellázásokba kezdtek, így alakultak ki az első telepek az Üllői út mellett (Villatelep – Lónyaytelep, Ezerháztelep – Bókaytelep). A mai 22 telepből 11 kisebb-nagyobb szakaszon érintkezik a „főutcával”.

Az Üllői út különböző szerepeket töltött be Pestszentlő-

Gazdag fotó és képanyag a tárlat falán három sorban

di út mellett laknak. Az Üllői út kötötte össze Pestet az Alföld városaival, falvaival. A Duna és 1847-től a vasút mellett ezen az országúton szállították a fővárosi ipar termékeit délre, a mezőgazdasági termékeket pedig a fővárosba. A 19. század utolsó harmadától dinamikusan benépesülő Pestszentlőrinc birtokosai és lakosai felismerték ennek előnyeit, így az üzletek, műhelyek többsége, a piacok és jó néhány gyár is az Üllői út mentén vagy közvetlen szomszédságában létesült (traktorgyár, kispesti textilgyár, szalagszövő- és csipkegyár, szentlőrinci téglagyár). A kereskedők, iparosok és vendéglősök is itt nyitották meg üzleteiket, amelyek a lajosmizsei sorompótól a Szarvas csárdáig, majd a Béke térig egymást érték, így egyfajta „bevásárlóutca” jött létre.

A helyi lakosság a Kossuth tértől a Szarvas csárdáig az Üllői utat korzóként is használta. Igaz, a kilátás nem volt olyan pazar, hiszen az egyik oldalon a téglagyár üzemelt, de a park, az úmenti üzletek, a vendéglők és a Japán mozgó (később Herrich mozi) a mai Városház utcában kellemes környezetet teremtettek a sétához.

1936-ban Pestszentlőrinc városi rangra emelkedett. Ekkora kiépült a közvilágítás a keramitkockával burkolt Üllői úton. Lehetett sétálni a Kossuth téren, bevásárolni a piacon, a mai Piac téren, megnézni egy izgalmas filmet a Herrich vagy Fórum moziban, beülni süteményre a Fórum cukrászdába, betérni a Baumeister-vendéglőbe. Közel 50 éve zötyögött ekkor már az 50-es villamos – kezdetben gőzvasút – az Üllői úton, 1929-től a Béke térig.

A kiállításon a korabeli és jelenkori fotók mellett eredeti képeslapok felnagyított másolatai és az üzleteket, szolgáltatókat megidéző tárgyak mesélnek az Üllői útról, az épületekről, az egykori pezsgő mindennapokról. Tárlatunk szeptember közepéig látható a Pavilon Galériában.

Rozgonyi Sarolta

A Kossuth téri Pavilon Galéria, az épület elején

az Üllői úton működő műhelyek, üzletek és cukrászdák hangulatát megelevenítő tárgyösszeállítások egészítik ki. A kiállítást Fodorné Nagy Veronika Sára történész muzeológus rendezte, Szegediné Mucsi Eleonóra kivitelezte.

Minden település képét – a legkisebb falutól a legnagyobb városig – meghatározza főutcája. Pestszentlőrincen ez az Üllői út, amely Budapest egyik legrégebbi főútvonala is. Szinte középen szeli ketté a települést. Az északabbi Gyömrői és a dé-

rinc életében az elmúlt bő 150 év alatt. A történelem viharos éveiben az itt élők úgy érezték, hogy egy ha-

Rákoskert Napja

Eredményes munkamegosztással jött létre a május 27-én több helyszínen is megvalósított Rákoskert Napja című egynapos rendezvényfolyam. Színpadi és egyéb programjaik gazdája a Rákoskerti Művelődési Ház, a helytörténeti rendezvények gondozója a Rákoskerti Polgári Kör volt. A rákoskerti vasútállomáson a második világháború rákoskerti áldozatainak emléktáblájánál koszorúztak, majd a Platánsoron helytörténeti vetélkedővel egybekötött körsétát szerveztek. Rákoskerti lovas kocsis körútjuk a Platánsorról, időutazó buszuk Rákoskert új főteréről indult.

A számvevőszék budai palotája

Pénzügyektől a külügyekig

A kiegyezés után az állami számvevőszék felállításáról és hatásköréről az 1870. évi XVIII. törvénycikk rendelkezett. Az állam bevételeinek és kiadásainak, az államvagyyon és az államadósság kezelésének és számvitelének

zelíthető legyen. 2. Az elnöki lakás, az első emeletre helyezendő elnöki hivatalos helyiségekkel csupán az I-ső emeletig vezető és csakis az elnök rendelkezésére álló belső személyfelvonóval köntendő össze. [...]

A szecessziós építészeti geometrikus változatának háromemeletes palotája

ellenőrzése létrehozott hivatal céljára a kincstár tulajdonában lévő Veres Pálné utca 24. szám alatti Festetich-házat választották ki. A Magyar Királyi Legfőbb Számvevőszék a frissen kialakított második és harmadik emelet irodáiban kezdte meg működését, az ellenőrzési feladatok bővülésével azonban jelentősen megugrott az intézmény létszáma. A kinőtt épület kiváltására a kormány 1909-ben tervpályázatot írt ki új székház építésére a budai Fő utca 81. – Ganz utca 1–3. – Margit rakpart 47. által határolt kincstári területre.

A Magyar Építőművészet 1910/1. számában közölt pályázat szigorúan megköttötte a mérnökök kezét: „Földszint. 1. Elnök természetbeni lakása; irodaigazgató természetbeni lakása; segédhivatal; portásfülke; kocsibehajtó, melyből az elnök lakosztálya könnyen megkö-

Elnök lakása. 2 előszoba, 2 egyablakos szoba, 5 kétablakos szoba, 1 nagyobb szoba kb. 40 m² alapterülettel, 1 fürdőszoba, 1 konyha, 2 cseléd-szoba, 3 kamra, 2 klozet. [...] I. Emelet. Elnök hivatalos helyiségei; alelnök hivatalos helyiségei; elnöki osztály; nagy tanács-terem megfelelő előtérrel; könyvtárhelyiség. Figyelemmel az első emeleten elhelyezendő helyiségekre, megkívánatik, hogy az emelet magassága, a menyezetszerkezettel együtt 6.00 méter legyen.”

A beérkezett tizenhárom pályaterv közül a neves építészekből és a számvevőszék szakembereiből álló bírálóbizottság Bálint Zoltán és Jám bor Lajos munkáját tartotta a legjobbnak: „Alaprajzi elrendezése a program követelményeit teljes mértékben kielégíti; a tervezet alapos tanulmányról tanúskodik és csak apróbb jelentőségű hiányok észlelhetők. [...] Hom-

A Külügyminisztérium épületének Fő utcai /Ganz utcai sarka (Fotók: Soós Dániel)

lokzata a modern formák felhasználásával lett tervezve, jó arányokat mutat és egy középület jellegével bír.”

A szecessziós építészeti geometrikus változatához igazodó háromemeletes palotát Márton Ákos és Szalka Jakab kivitelezte. Az épület főbejárata a Ganz utca – Margit rakpart sarkáról nyílt, mely a kupolával fedett, szobrokkal díszített lépcsőházba vezetett. A Magyar Királyi Legfőbb Számvevőszék székházát dr. Thuróczy Vilmos elnök avatta fel 1914-ben, Dunára néző, kör-

alakú irodájában pedig úgy helyezte el íróasztalát, hogy mögüle rálásson a Parlamentre.

Az épületet 1944-ben vette birtokba a Külügyminisztérium. Ágotha Antal és Ries Gyula tervei alapján a palotát kisebb irodákra osztották fel, leverték a főhomlokzatról a koronás címet és a „mellékutcai” timpanonokat. A ház a Budai Katolikus Kör egykori bérpalotájával egybeépülve lett a Külgazdasági és Külügyminisztérium A, B és C épülete.

verrasztó

Néprajztudós a Váci utcában

Erdélyi Zsuzsanna emléktáblája

A Belváros első négyemeletes lakóházában, a Váci utca 79. kapualjában dr. Dobozy Elemérné Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015)

emléktábláját január 11-én avatta fel a Belváros-Lipótváros Önkormányzata. Archaikus népi imádságokkal és költészettel, a népi vallásossággal foglalkozott, a 20. század második felének és a 21. század elejének egyik legismertebb, nemzetközi szinten is elismert magyar néprajztudósa volt – a Népművészeti Európa-díjjal, Kossuth-díjjal, a Magyar Művészeti Akadémia Nagydíjával kitüntetett tudós a Nemzet művésze és a Belváros-Lipótváros díszpolgára elismerést is megkapta. Kanyargós életútja során egyetemi tanulmányai után első munkahelye a Külügyminisztérium volt (1944–1948), ahonnan politikai okokból elbocsátották. 1953-tól haláláig a népköltészettel foglalkozott. Emléktábláját születésének 95. évfordulóján avatták fel.

Emlékház Nagy Imre egykori utolsó lakóhelyén

A második kerületi Orsó utca 43-ban Bauhaus stílusú, kétszintes, külön személyzetes kerti épülettel rendelkező ház rejtőzik a fenyőfák mögött. Neves tervezője, Kozma Lajos nem sejtette, hogy napjainkban a magyar történelem részeként emlékezünk meg róla: 1949 és 1956 között ez volt a mártír miniszterelnök, Nagy Imre és családja utolsó otthona.

Ház az Orsó utcában

Nagy Imre emlékét őrzi

na. Az 50-es években az ország politikai, közéleti és kulturális életének jelentős személyei egyaránt megfordultak nála. Itt írta 1953-as reformprogramját, 1955-ös leváltása utáni vitairatait, rendszerkritikáit. Itt töltötte utolsó szabad éjszakáját a november 4-i szovjet megszállás előtt.

1958. június 16-án végezték ki '56 állami vezetőit, köztük Nagy Imre miniszterelnököt. 1989. június 16-án százezres tömeg róttá le kegyeletét a Múcsarnok lépcsőjén felállított koporsóik előtt. A magyar emigrán-

sok által Párizsban kiadott Irodalmi Újság 1988. évi 3. számában a Párizsban élő '56-os emigráns újságíró, Méray Tibor javasolta, hogy a budapesti Orsó utcai világlában jöjjön létre

egy Nagy Imre emlékház. Ez 2002-ben meg is nyílt – a kerítésajtó jobb oldalán a Nagy Imre Emlékház táblája, bal oldalán Nagy Imre bronz emléktáblája fogadja a látogatókat.

Kivégzésének 50. évfordulóján, 2008-ban az emlék-

A miniszterelnök rekonstruált dolgozószobája
(Fotók: www.nagyimreemlekhaz.hu)

házat felújították, napjainkban egy interaktív kiállítás és emlékszoba őrzi az 1956-os forradalom és szabadságharc mártír miniszterelnökének emlékét.

A II. kerületi önkormányzat képviselői június 16-án Nagy Imre miniszterelnökre,

kivégzett társaira és újratemetésükre emlékeztek – Láng Zsolt polgármester helyezte el a koszorút Nagy Imre egykori lakóhelyén, az emléktáblánál.

gt

Interaktív kiállítás is őrzi itt emlékét

Három kutatócsoporttal, Prof. Dr. habil. Szakály Sándor vezetésével kezdte meg működését 2014 februárjában a Veritas Történetkutató Intézet, amelynek célja az 1867 és a 1990 közti időszakunk korábban kevésbé kutatott területeinek elfogultságtól mentes feltárása és bemutatása. Munkatársai előadásokat tartanak, konferenciákat szerveznek, eredményeiket publikálják – molinójukon Deák Ferenc szavait olvashatjuk: „... hazudni nem szabad.” A Veritas Történetkutató Intézet és a Budapesti Gazdasági Egyetem együttműködésének köszönhetően az utóbbi V. kerületi, Markó utcai aulájában május 23-án öt olyan kiadványt mutattak be, melyek létrehozatalában a Veritas munkatársai működtek közre.

Könyvbemutatók a Markó utcában

„... hazudni nem szabad.” (Deák Ferenc)

Történészként vall életútjáról – 1944-es emigrációjáról, a befogadó országról – Rezsőházy Rudolf Testis his-

toricum – Adalékok egy kor megértéséhez 1944–2015 című kis kötetében, melyet Boross Péter volt miniszter-

A könyvbemutatók közreműködői: Zombori István, Fodor Lajos, Szakály Sándor (álló), Boross Péter, Szabó Csaba, Jezsó Ákos

elnök ismertetett. A Veritas sorozat 8. kötetét Fodor Lajos ny. vezérezredes méltatta – Kiss Dávid monográfiáját, amely A Munkásörtség története és előzményei nevet kapta. '56-os menekültekkel készült interjúkat publikált Rácz János a Magyarországról jöttünk, mesterségünk címere: életvelőlkönyvben – a Veritas sorozat 10. kötetéről Kő András újságíró gondolatait Jezsó Ákos, a Veritas munkatársa olvasta fel. A Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója, Szabó Csaba mutatta be a Veritas 2016-os évkönyvét, Zombori István, a Móra Ferenc Múzeum ny. igazgatója Mindszenty József 1956–1971 közötti, a Vatikánnal folytatott levelezése angol nyelvű kiadását ismertette.

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

A városmajori Barabás Villa konferenciatermében tartotta meg Társaságunk május 18-án közgyűlését. A napirend előtt *Balázs Attila*, a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria vezetője a Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjteményről tartott vetített képekkel kísért előadást – a gyűjtemény 1973-ban történt alapításától a jelenlegi Beethoven utcai székhelyéig, ahol napjainkban is időszakos kiállításai és helytörténeti kutatóhely

várja az érdeklődőket. A Hegyvidék önkormányzatának támogatásával a gyűjtemény idén ősztől már az 1870-ben épített zugligeti lóvasúti végállomás felújított épületében fog a jelenlegi is jobb körülmények között működni.

Ezt követően *Breinich Gábor*, a Társaság elnöke adta át *Debreczeni-Droppán Bélának*, *Rojkó Annamáriának* és *Szombathy Jánosnének* a Budapesti Honismereti Társaságban végzett 10 éves munkájukról megemlékező társasági emlékérmét.

A városmajori Barabás-villa bejárata (Fotók: Oláh Albert)

A Társaság 2016. évi tevékenysége és gazdálkodása ellenőrzése során tapasztalatról *Fericsán Kálmánné*, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke számolt be: A Társaság 2016-ban visszakapta közhasznú besorolását, éves tevékenységét azonban 70 eFt veszteséggel zárta, amelynek fedezetét 2015. évi áthozata fedezte. Jelentési kötelezettségeinek az előírt határidőkön belül eleget tett: pályázati elszámolások, NAV bevallások, statisztikák. Az iratok nyilvántartása, tárolása, kezelése megbízható volt. Összességében is megállapította, hogy a Társaság az Alapszabályában rögzített feltételeknek megfelelően működött, feladatait színvonalasan látta el az elmúlt évben.

A 2016. évi tevékenységükről az egyesületi éves beszámolót és a közhasznúsági mellékletet, valamint a

2017. évi munka és költségvetési tervet *Gábrriel Tibor* titkár írásban terjesztette elő. Előterjesztéseit szóban is összefoglalta és az egyesület 2016. évi tevékenységét bemutató képek vetítésével illusztrálta. Hozzászólásában *Debreczeni Droppán Béla*, a Honismereti Szövetség elnöke bejelentette, hogy a szövetség korábbi példa nélküli módon idén tagszervezetei tevékenységét – így a Társaságot, mint fővárosi tagszervezetét is – anyagi támogatásban tudja majd részesíteni.

Az Egyebek napirendi ponton belül többek között foglalkoztak a júliusi, XLV. Országos Honismereti Akadémián a főváros képviselőinek előkészítésével (Sárospatak, 2017. július 2–7.), mely a reformációnak a magyar művelődésre kifejtett hatásába ad majd betekintést.

Balázs Attila, Breinich Gábor és Gábrriel Tibor az elnökségi asztalnál

Budapesti Históriák

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriák című előadást-sorozatát minden hónap lehetőség szerint első szerdai napján, du. 5 órás kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Nyári szünet!

Október 4.

- *Évforduló: Az 1867-es kiegyezés és következményei*
- Előadó: *Anka László* történész, tudományos munkatárs
- *Utcanév változások Pest centrumában a kiegyezés után*
- Előadó: *Vízy László* ny. műemléki felügyelő

November 8.

- *Lengyelek Pesthidegkúton (1939–1945)*
- Előadó: *Dr. Czaga Viktória* ny. főlevéltáros
- *Veszedelem napja – az Ördögárok áradása*
- Előadó: *Breinich Gábor* ny. főlevéltáros

December 13.

- *Az óbudai Kiscelli zárandokhely története*
- Előadó: *Viszket Zoltán*, történész-muzeológus
- *Belváros-Lipótváros kincsei*
- Előadó: *Kacsokovics Fruzsina* helytörténész

Gratulálunk

A Honvédelem Napja alkalmából *dr. Simicskó István* honvédelmi miniszter május 21-én állami kitüntetésekkel adta át a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség kiemelten fontos feladatai megvalósításának támogatásáért. *Dr. Róbert Péter*, a Budapesti Honismereti Társaság és a Városunk szerkesztőbizottságának tagja, a Honvédelemért Kítüntetési Cím II. fokozata kitüntetést vehette át.

Napjaink művészettörténetészei a Jászai Mari téri H alakú Képviselői irodaházat fontos modern építészeti emlékként tartják nyilván, amelyen a 40-es évek modern stílusa, a szocreál építé-

Egy jelképes épületsors

Irodaház a Duna partján

zőjeként van ma is nyilván tartva. Az 50-es, 60-as években Preisich jelentős építész

rikai hadifogságból hazatérve építészként dolgozott. 1956 után lemondott igazgatói megbízatásáról (Középülettervező Iroda Nemzeti Vállalat), majd a műszaki egyetemen tanított.

Az irodaház Duna-parti telkére már a 20. század elején bérház épült, ami a második világháborúban rommá vált, bombatalálat miatt. Helyén az építkezést 1947-ben kezdték el. A belügy akkori vezetőjének, Kádár Jánosnak (1948–1950. májusáig) azonban nem sikerült azt a Belügyminisztérium (BM) számára megtartani, mivel az Államvédelmi Hatóság (ÁVH korábban ÁVO) vezetője, Péter Gábor szék-

dik emeletet a kormányörtség és az operatív technika kezelői foglalták el. Következő szinten a kémelhárítás irodái működtek, a későbbi BM III/II. csoportfőnökség. Ötödik emeletére a katonai elhárítás került, hatodik emeletén a belső elhárítás – későbbi BM III/III. csoportfőnökség –, a cenzúra, a levél ellenőrzés irodái voltak. Péter Gábornak azonban nem hozott szerencsét az új székháza, mivel 1953-ban itt, diófa borítású irodájában tartóztatták le.

Az 1953-as változások egyik eredményeként megszünt az ÁVH önállósága, összevonták a Belügyminisztériummal. A Jászai Mari téri épületet a Belügyminisztérium, majd az Országos Rendőrfőkapitányság kapta meg. 1961-ben Kádár

Belügyminisztériumi ünnepi dekoráció 1950. augusztus 20-án (Fotók: FORTEPAN)

szet és a német modern építészet jellemző jegyei egyaránt azonosíthatóak.

Az épületre kiírt tervpályázatot Preisich Gábor és Gádoros Lajos közös pályázata nyerte el. Előbbi építész irodája, a Preisich-Vadász iroda, a harmincas-negyvenes években a főváros modern épületeinek elismert terve-

karriert futott be, munkássága máig érzékelhető nyomott hagyott Budapesten – sok állami kitüntetéssel 1992-ben Budapest díszpolgárává is választották. Gádoros Lajos főként belsőépítészeti munkákat végzett a harmincas években. Utásztisztként megjárta az orosz frontot, majd ame-

A Kádár korszak „Fehér Háza” – MSZMP KB székház

házának választotta. A magát a „párt ökleként” definiáló szervezet egységei így az Andrassy út 60-ból (ma Terror Háza) és egyéb irodáiból 1950 decemberében és a következő év januárjában költöztek át ide.

Az ÁVH új székháza pinceszében volt a fogda és a központi nyilvántartás egy része. Első emeletén az ÁVH titkársága és a felsővezetők irodái működtek. A több tucat szovjet „tanácsadónak”, az ÁVH pártbizottságának, a személyzeti főosztálynak és a vidéki szervezetek irányítóinak a második emeleten kerítették helyet. A harma-

János egy többszöri épületcserével (HM-BM-MSZMP) az MSZMP KB székházává tette, és villájából naponta az első emeleti irodájába járt be dolgozni a pesti „Fehér Háza”. E találó elnevezés azonban nem az épület színéhez, hanem a hatalomgyakorlás központjához köthető.

A rendszerváltoztatás után ismét funkciót váltva Képviselői irodaházként működik a Jászai Mari tér 1. és a Széchenyi rakpart 19. szám alatt. Irodái, ha mesélni tudnának, közel fél évszázad titkairól árulkodnának.

gábrriel

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti Hírtörténet 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešsy Noémi, tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

**Neogrady László
Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne, tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K-P: 10-18, Szo: 10-14 óra.

**Ferencvárosi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10-14, Cs: 14-18 óra.

**Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

**Etele XI. kerületi Helytörténeti
Gyűjtemény**

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45-47.,
nyitva: H-P: 10-19 óra.

**Hegyvidéki Helytörténeti
Gyűjtemény és Galéria**

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,

cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

**Samodai József Zuglói Helytörténeti
Műhely**

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

**Rákospalota, Pestújhely és Újpalota
Helytörténeti Gyűjteménye**

Vezető: Ozsváth Gábor Dániel,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K-P: 10-18, Szo: 10-14 óra

**Kertvárosi Helytörténeti
és Emlékezet Központ**

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Villányi Péter, tel: 06-20-417-1956,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra.

**Erdős Renée Ház Muzeális
Gyűjtemény és Kiállítóterem**

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K-V: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K-P: 14-18 óra,
páros heteken Szo: 10-14 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilaufer Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10-18, Sze-Szo: 14-18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-Szo: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
Szo: 9-13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel:
Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze-P: 14-18 óra.

Esterházy emlékév Újpesten

Egyedül mondott nemet a deportálásra

Esterházy János halálának 60. évfordulója alkalmából meghirdetett Esterházy Emlékév 2017. programjaihoz kapcsolódva, az Újpesti Városvédő Egyesület kezdeményezésére, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatásával Újpest Önkormányzata is megemlékezett a magyarság érdekeit töretlenül képviselő államférfiről.

Zsigmond Barna Pál alpolgármester köszöntötte.

Az időpont kiválasztását az a 75 évvel ezelőtti esemény indokolta, amikor Esterházy János a 62 tagú szlovák parlamentben egyedülként mondott nemet a zsidók deportálásáról szóló 68. számú törvényre. Az esemény résztvevői hallhattak Esterházy életútjáról, po-

Az Országgyűlés alelnöke, dr. Latorcai János is előadott

Május 12-én az újpesti városháza dísztermében emlékülés előadói idézték fel a politikus alakját – a konferencia fővédnöke dr. Kövér László az országgyűlés elnöke volt, a résztvevőket dr.

litikai tevékenységéről, a felvidékről kitelepített magyarok helyzetéről.

Az emlékülés hitelességét, színvonalát szakavatott előadók biztosították. Előadást tartott többek között dr. La-

Esterházy János megkoszorúzott emléktáblája (Fotók: Várai Mihály)

torcai János, az Országgyűlés alelnöke, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet képviselője, dr. Bali János és Paulisz Boldizsár, az Esterházy János Szülőföldjéért Alapítvány elnöke. Hirmann László, az Újpesti Károlyi István 12 évfolyamos Gimnázium igazgatója, a holokauszt, a kitelepítések oktatásban való megjelenéséről beszélt.

A felvidéki magyarság jeles képviselőjéről Újpesten 2011-ben közparkot neveztek el. A konferencia zárásaként a résztvevők közös megemlékezésen koszorúzási ün-

nepségen tisztelgtek Esterházy János emléke előtt.

Újpesten soknemzetiségű, felekezeti szempontból változatos összetételű, toleráns polgári lakosság jellemzi, kialakulását sok tekintetben az alapító, gróf Károlyi István eredeti szándéka befolyásolta. A történelem során bekövetkezett tragédiák a város lakosságát is érzékenyen érintették. Az idő múlásával a veszteségérzés csökkent, de szükséges az utódok számára is időről-időre levonni a tanulságot. Ez a megemlékezés is alkalmat adott erre.

Szöllősy

Belvárosi utcaneveink, épületeink

A kiegyezéstől a Fővárosi Közmunkák Tanácsa döntött

Másfélszáz éve, az 1867-ben történt kiegyezés a belvárosi utcaneveinkre is meghatározó hatást gyakorolt.

A Szépháromban tartott elméleti helytörténeti sétánk a kétszáz éves Szép utcával (Schöne Gasse) kezdődik, amelynek névadója még József nádor volt – napjainkban a Kossuth Lajos utca 3-tól a Reáltanoda utca 4-ig húzódik. 1817-ben a szép mesterségeknél, amint azt a

zott – a rendteremtő inas marasztalta el.

A Horváth-házat (Kossuth Lajos u. 3.) Pollack Mihály tervezte, 1816-ban épült fel. Ebben az épületben működött a Landerer-Heckenast nyomda, ahol 1848. március 15-én a 12 pontot és a Nemzeti dalt kinyomtatatták.

A mai Kossuth Lajos utca sarkán álló néhai Cziráky-palota adott helyet Széchenyi István Nemzeti Kaszinó-

évtizedekig a KERTI tervezőiroda székháza. Most jobb sorsára vár. Egykor Pollack Mihály építette a Szép utca 6-ban gróf Almássy Ignác számára.

A pesti utcanevek magyarosodása a Bach-korszak idején kezdődött meg. Egyik előzménye volt a Belvárosi Főreáliskolában – ma Eötvös József Gimnázium – 1861-ben bevezetett magyar nyelvű oktatás! A német nyelvű oktatásról való áttérést kisebb népszavazás előzte meg, a tanulók szülei döntöttek ebben. A kiegyezés idején már zömében két nyelvű, de jobbára magyar utcaneveket találunk.

Pesten és Budán a kiegyezést követően az 1870. évi X. törvénycikk rendelkezett a főváros fejlődésének alapjairól. Ennek egyik alapvető szervezeti egysége volt a Fővárosi Közmunkák Tanácsa (FKT). Az FKT volt jogosult az egységes utcanév-rendszer megalkotására és az új utcanevek elfogadására. A kerületekben elkerülték a névisméltéseket, a felesleges számokat elhagyták (Két, Három...) és Szerecsen, Sas, Szív... utca lett.

A Horváth-ház bejárati díszes homlokzata
(Fotó: www.egykor.hu)

Az Almássy-palota felújított homlokzata
(Fotó: www.irodalmiradio.hu)

reformkorban nevezték, a művészetnek, a kultúrának megnyitott utca volt a Nemzeti Múzeum tervezett helye. A tervet Hild János el is készítette. Azonban a múzeum számára szűkösnek bizonyult telek miatt más megoldást kerestek. De a szép palotákkal ékes kis utca végül is beépült, benne az Almássy-palota, a László-ház, a Nemzeti Kaszinó, a Horváth-ház.

Egy-egy palota történetéről érdemes szót ejteni. A egykori László-házban (Szép utca 3.) lakott fiatal házasként Kossuth Lajos. Politikai ellenfelei a szemközti házban feliratokat helyeztek el (alfirkákat). Kossuth inasa próbált rendet teremteni, a firkálót jól elagyabugyálta. Per lett a dologból és a független bíróság méltó ítéletet ho-

jának, és adott otthont gróf Batthyány Lajos miniszterelnöknek pesti tartózkodása idején. Budapest ostromakor elpusztult. Helyén sokáig üres telek állt, majd a templomtornyok magasságát is megcélzó ház, az egykori Hungarotex székház épült ide. Az Almássy-palota volt

Egyperces

A Pasaréti út és a Nagyajtai út sarkán álló ház falán emléktábla hirdeti, hogy egykor itt lakott Örkény István. 1967-ben megjelent Egyperces novellái nem csupán hazánkban, de világirodalmi szinten is maradandónak számítanak. Egy abszurd korszakban csak abszurd drámát lehet írni – ennek Örkény mestere volt. Groteszk humor, tragédiából néhol komédiába forduló események fémjelezték írásait. Az évtizedekig a II. kerületben élt író, a kerület posztomusz díszpolgára. Emléktáblája előtt április 5-én, születése 105. évfordulóján helyezte el Láng Zsolt polgármester az emlékezés koszorúját.

A pesti oldalon az Erzsébet híd és Rákóczi út tengelytől északra és délre növekvő házszámozásról döntöttek. Kivétel talán a Váci utca volt, tekintettel arra, hogy annak kezdte még a Vörösmarty tér. Bár akkor még csak egy része volt Váci utca, hogy azután a millenniumkor a lakók kérésére az egykori Lipót utcával egyesüljön.

Legnagyobb változás az Erzsébet híd építésekor keletkezett. A városháza, és a körülötte lebontott házak miatt az utcák is sorra megszűntek, és újak keletkeztek.

Neves személyiségek kaptak utcanevet. Semmelweis Ignác 1906-ban, amely 1874 óta Újvilág volt. A Hatvani utca neve Kossuth Lajos halálakor 1894-ben változott meg. Kiegyezésre utaló utcanév volt az Eskü tér, a Március 15. tér – a rakpartok a király, I. Ferenc József és a trónörökös, Rudolf nevét kapta.

A közterületek nevei a mindenkor hatalom, politika sajátos lenyomata. Változásainak ma is tanúi vagyunk. A kiegyezés utáni fél évszázad utcaneveit követtük a Belvárosban. A világháború végén azután újabb nagy változások következtek, ezért csak e korszakkal foglalkoztunk. Az Aranytíz Helytörténeti Klub őszi programjában a lipótvárosi utca elnevezéseket is áttekintjük.

Templom a Margit körúton

Ágoston rendiek és a ferencesek alkotása

A magyarországi Ágoston-rend a XIII. század végén alakult, 1309-ben a remete barátoknak már temploma és kolostora állt a Vízivárosban, ami a török hódoltság alatt elpusztult. Újbóli letelepedésüket Széchényi Pál kalocsai érsek és a Kamara 1700-ban engedélyezte Budán, telküket (Margit körút 23.) is ekkor utalták ki, de a rend Pamer János házat is megvette, hogy a kolostor felépítéséig legyen hol lakniuk a szerzeteseknek. A munkát az ideköltözött tartományfőnök, Achinger József irányította.

Az első templomot 1707-ben emelték, 1723-ban pedig engedélyt kaptak az or-

udvari oldalon futott végig.

A kéttornyos barokk templomot Nepauer Máté tervezte, építése 1752-ben kezdődött. 1767-ben már tető alatt állt a templom, belső terét a tornyok által közrefogott előcsarnok, a háromszakaszos hajó és az íves szentély alkotta, a sekrestye, a felette lévő oratórium és az oldalfolyosók később épültek meg. A templomot 1770. szeptember 23-án szentelte fel Zbiskó Károly bosnyák ferences püspök Szent István első vértanú és Szent István király tiszteletére.

1785-ben II. József felosztatta az Ágoston-rendi kolostort, a templomot és a rendházat a vízivárosi ferencesek

Ferences farsangi bál (Fotó: orszagutiferencesek.hu)

szágúti plébánia megalakítására, ezért nagyobb kolostorra volt szükségük. Höbbling János is részt vett az alapkövetésén, őt tartják a rendház építőjének. Az egyemeletes klostrom utcai homlokzatából csak a refektóriumot is magába foglaló rizalit ugrott ki, folyosója az

kapták meg, akik Fő utcai otthonukat adták át az Erzsébet-apácáknak. A ferencesek alig végeztek átalakítást a templomban, de 1835-ben a rendházat új szárnyal bővítették Kimnach Lajos budai építőmester terve alapján. 1882-ben az utcai kolostorszárny man-

Országúti Szent István első vértanú templom és rendház a mai Margit körúton (Fotó: FORTEPAN)

zárdját azonban statikai okok miatt le kellett bontani, a Margit körút szélesítésének pedig a kerítés és a rendház kiugró része esett áldozatul.

1903-ban a repedező templomhajó boltozatát rabitz-szerkezettel erősítették meg, tönkretéve ezzel a szentély barokk freskóját. A restaurálás folyamán kicserélték az eredeti főoltárt tiroli Stuflesser-féle felépítményre, a húszas években Unghváry Sándor festette ki a mennyezetet Assisi Szent Ferenc életének jeleneteivel és színes üvegablakokkal díszítették a templomot.

A második világháborúban súlyosan megsérült az épület főhomlokzata, a tetőszerkezet és a két torony is. Az ablakok betörték, a főol-

tárkép és a Mária kegykép elpusztult, ezeket később Márton Lajos festményeivel pótolták. 1947-ben belülről, négy év múlva kívülről állították helyre a templomot.

1989-ben Ungár Péter rekonstruálta az utcára néző kolostorszárnyat, visszaépítve a lebontott manzárdszintet, majd a templomteret újjáépítették fel. A szentély padozatát megemelték és márvánnyal burkolták, az új liturgikus tér kialakítása Cságyoly Ferenc munkája. A szembeisméző oltár előtt a Golgotára emlékeztető sziklatömb áll, a feszületet idős Madarassy Walter készítette, az elpusztult ablakok helyébe Kontulyné Fuchs Hajnalka festett újakat.

Verrasztó Gábor

Kézművességről Albertfalván

A Pest-Budai Kézműves és Népművészeti Közhasznú Egyesület és az Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény a Korán tanítsuk meg szeretni a szépet című közös kiállítását a gyűjteményben május 25-én *Tüskés Tünde*, az egyesület elnöke nyitotta meg. Tárlatuk június végéig volt látogatható.

500 évvel ezelőtt történekről, majd megidézte a helyi reformátusok kapcsolatát a reformációval.

Az első világháború kellős közepén, 1916-ban alakult leány (fiók) egyházközséggé a mai pestszentimrei gyülekezet. Mivel a férfiak többsé-

ge a frontokon teljesített szolgálatot, ezért csak a hitélet legfontosabb tételeire jutott idő. Az első „komolyabb” megmozdulásra 1917. november 3-án került sor. Ez a közösségi alkalom nem volt más, mint a reformáció 400. évfor-

Pestszentimrei reformátusok

100 éves a pestszentimrei gyülekezet

A XVIII. kerület reformációs ünnepi évének nyitó eseményeként dr. Lévai István Zoltán alpolgármester február 1-én vágta át a Reformá-

ció 500 – Pestszentimrei reformátusok 100 című kiállítás képzeletbeli szalagját. Pándy Tamás – a kiállítás készítője – megemlékezett az

► dulója. A korábbi elmondásokból tudjuk, hogy a gyülekezet férfi tagjai is nagy számban voltak jelen. (Úgy látszik a fronthezlet többeknek „szabadságot” engedélyezett).

Ez a 100 évvel ezelőtti ünnepi alkalom készítette a Dr. Székely Endre Pestszentimre Történelmi Társaságot arra, hogy létrehozza ezt a kiállítást, s ezt a 100. évet a címben is feltüntesse, hiszen ekkor találkoztak a helyi reformátusok a reformációval. Ez az ünnepség a mai Szélső utcában állt Szalay-féle vendéglő zsúfolt nagytermében zajlott le. Egyhangúlag határoztak egy templom felépítéséről, s erre alapot hoztak létre – szépen gyűlt a pénz az istenházára és a harangalapba is.

Az ünnepi szónok nem volt más, mint Székely Endre teológus. Ma már nem tudjuk milyen benyomások érték településünkben az ifjút, de tény, hogy, amikor lehetősége nyílt, ennek a gyülekezetnek a lelki gondozására

Az üveges tárlóban a települési reformáció eredeti dokumentumai (Fotó: a szerző felvétele)

kérte magát. 1922-ben írta alá a segédlelkészi kinevezését Ravasz László püspök.

Hatvan éven át szolgálta a helyi reformátusokat és lakosságát. Közben három templomot épített, kultúrházat vásárolt, cserkészcsapatot vezetett, országos hírű dalárdát alapított, színi előadásokat rendezett, nőegyletet, takarékszövetkezetet hozott létre. Legkiemelkedőbb alkotása a helyi szerteház-együttes volt. Magyarország legnagyobb és legkényelmesebb agglomerációját hozta létre Pestszentim-

rén. Majd tíz évig ő volt az Országos Református Szeretetszövetség titkára is.

Természetesen nevéhez fűződik az önálló egyházközség megalapozása, valamint a második világháború utáni újraszervezése is. Két doktrátust szerzett. Meghatározó közéleti szerepe elvitathatatlan – például megalapította az első, Pestszentimre történetét kutató csapatot is. Nem véletlen, hogy a XVIII. kerület első imrei díszpolgára lett.

A kiállítást is a nevét 28. éve viselő Dr. Székely Endre

Pestszentimre Történelmi Társaság valósította meg. A tablón a Budapest-Pestszentimre Református Egyházközség 100 évének eseményei láthatók. Az üveges tárlókban a reformáció 400. évi jubileumának eredeti, 1917-es dokumentumait nézhetik meg a látogatók. A vitrinek páratlan tárgyi eszközöket rejtnek, például az 1944-ben fel is robbantott templom harangjának egy darabját, vagy a Kádár-titkárság levelét, mely a templom újjáépítésének engedélyét takarja. Dr. Székely Endre diplomái, kitüntetései, tárgyai mellett cserkész-, dalárda-, kultúrház-relikviák kerültek közszemlére. A megalakulás 100. évfordulójának fotói, emléklapjai, képeslapja, kiadványai, 2016-os eseményei is helyet kaptak.

Kiállításunk szeptemberig látható. Előzetes bejelentkezés alapján tárlatvezetést is biztosítunk (www.szekyartarsasag.hu).

TÁPÉ

Vasúttörténeletről Zuglóban

A magyar vasúttörténet az első magyar gőzüzemű vasútvonallal lépett történelmünk színpadára. 1846. július 15-én a Magyar Középponti Vasúttársaság Duna-

balparti, Pest–Vác közti vasútvonalának pesti ünnepélyes megnyitóján az ország politikai, gazdasági, társadalmi vezetése, kormánypartiak és ellenzékiek, az ország nádora, Széchenyi és Kossuth egyaránt képviselte magát. Ezrek és ezrek álltak a vasútállomásokon és a sínek mentén, miközben a „Pesth” és „Buda” mozdonyok által húzott nyolc kocsi 59 perc alatt megtette az egyébként fél napig tartó Pest és Vác közötti utat.

A vasútvonal és előzményeinek történetéről legteljesebben Gábor Tibor munkáiból tájékozódhatunk (lásd:

Az első magyar gőzüzemű vasútvonal megnyitása Pesten (Grafika, 1846)

Gazdaságpolitikai küzdelmek a reformkorban I–II. A váci vasút és előzményei – Dunakanyar 1986/2. és

1986/3.; A magyar vasútépítés kezdetei – Vasúthistoria Évkönyv 1996), de jó betekintést ad ebbe a Zuglói Civil Házban június 23-án megnyílt 170 éves a magyar vasút címmel Nehéz Györgynek köszönhető mostani vasúttörténelmi kiállítás is.

(115) (3, 3)

Csöd hirdetés

a magyar középponti vasútnál leendő földépitési munkák iránti egyezkedésre.

Ezen vasúton öt mérföldnyi távolságra építésre a Pesttől Vác felé terjedő vonalon, következő részek adának ki haszonbérbe:

1) Az a'iső-építés, melyhez tartoznak: a' földmunkához 's minden hid- avvagy az átmenethez megkívántató anyagok.

2) A' felszíni építés, melyhez tartozik az alap megvetésére foglaltó anyag, főnyel és kavics, 's 50,000 darab kereszt-gerendely.

Azon vállalkozók, kik e' tárgyak' szállítását 's az ezzel összekötött munkákat átvenni szándékoznak, ne terheltessenek a' szállítás és munka felteleit az ahhoz tartozó levelekkel együtt, a' magyar középponti vasút' műgazdasági irodájában Pesten készített ajánlatokat, vállalatsterü kiképzettségük 's beemegtekinteni, 's azok' értelmében készített 's beemegtekintési képessegük' bizonyítványával együtt f. é. augusztus 25keig fennevezett, Pesten létező irodába beküldni. Pest, július 20kán 1844.

A' magyar középponti vasút' műgazdasága.

Kisvállalkozók számára a munkák nyilvános meghirdetése (Pesti Hírlap, 1844)

Pest-váci vasút megnyitása.

Miután a' nagyméretű magyar kir. helytartótanács által megrendelt törvényes vizsgálat a' Pest és Vác közti vasútvonalat minden részben bevégezettek találta, ez 's vonal' 's gépek' biztos használatát hivatalosan helybenhagyja, van szerencséje az alolirt igazgatóságunk ezennel a' t. cz. közönséggel tudatni: miszerint ezen vasútvonal folyó július hó 15-én a' köz közlekedésnek át fog adni.

Ez uttal nem mulasztja el az igazgatóság azon t. cz. részvényes urakat, kik a' megnyitásban részt kívánának venni, azon megjelöléssel alázatosan meghívni: miszerint az ingyen indulási-jegyeket a' társaság hivatalában Pesten átvethetik.

A' magyar középponti vasútvonal igazgatósága.

(760) (1, 3)

Hirdetés a pest-váci vasútvonal megnyitásáról (Pesti Hírlap, 1846)

Főúr fizetek!

Pesterzsébet vendéglátásáról

Az erzsébeti vendéglátás kezdete a gubacsi határország megnyitásával a 17. század végére esik, de a helyi vendéglátóipar igazi kialakulása csak a 19. század második felére tehető. A kocsmák azonban kongtak az ürességtől és csak a felük működött törvényes keretek között. Hirdetések sora jelezte az erzsébeti kávéházak megjelenését is. Az 1920-as évek második felétől a vendéglősök a fogyasztási adó és az italmérsési illeték csökkentéséért lobbiztak. Az 1930-as éveket a borcsempészek elleni küzdelem kísérte végig, 1939 augusztusában több

országos lap is beszámolt rendőri felügyelet alá helyezésükről.

Az „új idők szele” hamar érezte hatását: 1948 márciusában letartóztatták Englerth Józsefet, a Pesterzsébeti Vendéglősök Szikvízgyárának igazgatóját.

1950. január 1-jén megalakult a Budapesti Vendéglátóipari Vállalat, s ebből, az Italbolt Vállalatból valamint az államosításra került magánvendéglátó egységekből 1951. október 1-jén létrehozták a XX–XXI. kerületi Vendéglátóipari Vállalatot. 1965. január 1-jén a IX. kerületi és a XX–XXI. kerületi Vendéglátóipari Vállalat összevonásával megalakult a Délpesti

Vendéglátóipari Vállalat. (Később a XVIII. és a XIX. kerület is ide tartozott.) Igazgatóhelyettese Boross Péter lett, akit 1971 decemberében kineveztek igazgatónak. Ezt a pozíciót egészen 1989. februári nyugdíjba vonulásáig töltötte be.

1992 októberében nyitották meg újra a CSILI éttermét, s ekkor készítették interjút Nyisztor Imrével, az étterem vezetőjével. Ő üzemeltette az Aranycsillag éttermet is, a két vendéglátóhelynek külön profilt szánt: a CSILI az olcsóbb és egyszerűbb, az Aranycsillag a drágább és elegánsabb vonalat képviselte.

Kiállításunkban (Főúr fizetek!) a pesterzsébeti vendéglátás fent vázolt eseménydús történetét mutatjuk be. A bejáratnál egy kertvendéglő vezet el a kiállító teremig, ahol egy kávéházi belsővel

Kávéházi részlet

elevenítjük fel a második világháború előtti világot, az 1960-as, 1970-es éveket pedig egy talponállóval idézzük meg. A bemutatásra kerülő tárgyi anyagot részben helyi gyűjtőknek, részben a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumnak köszönhetjük.

Skaper Brigitta

Kocsmapult a '60-as évekből

Hely- és ipartörténeti filmek

A Wekerlei Társaskör Egyesület pályázati felhívást adott ki amatőr és profi alkotók ipartörténeti és helytörténeti dokumentumfilmjeire, melyek bemutatását novemberben a Wekerlei Kultúrház és Könyvtárban, a

Cégér – wekerlei filmfesztivál, helytörténeti és ipartörténeti film-szemlén tervezik.

Az országos szintű pályázatra október 2-ig négy kategóriában is lehet nevezni. Részletesebben: www.wekerletelep.hu

Vízy László átveszi kitüntetését Szentgyörgyvölgyi Pétertől (Fotó: Váczi Márta)

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábor Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Belföldi előfizetési díja 640 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Hírtörök előadóestjein ingyenesen terjesztett. Budapest Főváros II. kerület Önkormányzata és az V. kerület, Belváros-Lipótváros Önkormányzata támogatásával készült lapunk.

Nyomda: Print and Press Works Nyomdaipari Kft. • ISSN 1418-4273